

Stokos reiškinio tyrimas: sąvokų žemėlapis

Ramūnas Aušrotas

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas
A. Mickevičiaus g. 9 LT-44307, Kaunas
El. paštas: zemesdruska@gmail.com

Elena Leontjeva, Aneta Vainė

Lietuvos laisvosios rinkos institutas
Šeimyniškių g. 3A , LT-09312 Vilnius
El.paštas: elena@llri.lt; aneta@llri.lt

Stokos reiškiniu nagrinėti pasirinkti prieigos būdai, tyrimo sritys ir rezultatai apibendrinti schematiškai. Pateikiamas sąvokų žemėlapis ir jo komentaras. (Žemėlapyje nurodytos sąvokos šiame komentare išskirtos kursyvu.) Studija remiasi klasikine (Vakarų krikščioniškaja) filosofine-teologine būties samprata, kuriai būdingos trys metodologiškai svarbios perskyros: pirmoji – tarp dvasinės būties ir fizinės būties, antroji – tarp Kürėjo ir Kūrinijos, trečioji – tarp gamtos ir žmogaus. Pagal klasikinę filosofinę-teologinę dvasinės ir fizinės būties sampratą dvasinei būčiai yra būdinga pilnatvė ir pastovumas, o fizinę būtį ženklinia stoka, t. y. laikinas arba nuolatinis tam tikrų savybių trūkumas ir su tuo susijęs esinio kitimas siekiant igyti trūkstamą savybę. Žemėlapyje pateikiamos šios pagrindinės tyrimo prieigos ir sritys: fizinė būtis pagal klasikinę filosofinę būties sampratą, Kūrinija pagal krikščioniškąjā sukūrimo teologiją, ontologinės stokos žymės, stokos nepripažinimas ir jo ontologinės, chronologinės ir teologinės priežastys, atsakas į stoką, stokos pripažinimas ir ekonominis atsakas į stoką, stoka žmogaus poreikių ir norų kontekste.

Raktiniai žodžiai: stoka, fizinė būtis, žmogiškoji prigimtis, protas, laisva valia.

Fizinė būtis (pagal klasikinę filosofinę būties sampratą)

Pagal aristotelinę metafizinę būties sampratą *stoka* kartu su *materija* ir *forma* yra vienas iš pradų, būdingų bet kuriai *fizinei būčiai*, ji yra tiek būties atsiradimo, tiek ir jos *kitimo* pradas. Lietuvių kalboje šiai ontologinės tikrovės charakteristikai nusakyti nėra vartojama specifinė sąvoka, vartojamas bendrinis žodis, o kitose kalbose randame įvairius terminus (graikų kalboje „steresis“, lotynų „privatio“, anglų „privation“).

Gamtos ir *žmogaus* atskyrimas leidžia pamatyti, jog gamtoje ir žmoguje stokos funkcija yra skirtinga. Gamtoje stoka funkcionuoja kaip vidinis stimulas arba katalizatorius, reikalingas tam, kad esinys igytų savybes, kurios jam yra *būtinės*

pagal prigimtį. Taigi gamtinei prigimčiai yra būdingas *būtinumas*, kuris pasireiškia gamtos dėsniais, apimančiais fizikos dėsnius ir biologinius instinktus. Pagal gamtinę prigimtį *būtinos savybės* yra įgyjamos su laiku ir iki jų atsiradimo gali būti suvoktinės kaip tam tikras laikinas trūkumas. Jos išreiškia *naturalią stoką*, t. y. tai, kas turi būti, bet dar nėra. Ją Aristotelis vadina *formos trūkumu*¹. Žmogui, kaip ir bet kokiai gyvai fizinei būtybei, būdinga natūrali stoka.

Remiantis tomistine stokos kaip tam tikro objektyvaus trūkumo suprastimi, neturimas požymis (savybė) klasifikuojamas kaip toks, kurio neturima laikinai (*laikinas trūkumas*) arba neturima apskritai (*nuolatinis trūkumas*).

Žmoguje stoka reiškiasi ne tik kaip vidinė paskata įgyti savybes, kurios jam reikalingos kaip biologinei būtybei. Stoka pasireiškia ir kaip paskata realizuoti jame slypintį potencialumą įgyti (ar suteikti) savybes, kurios apskritai neturimos (*nuolatinis trūkumas*), bet yra galimos išskirtinės žmogaus prigimties – *proto* ir *laisvos valios* dėka. Žmogiškai prigimčiai būdinga laisvė atskleidžia kaip proto gebėjimas suprasti ir įvertinti savo egzistencinę situaciją ir laisva valia apsispręsti jai pritarti arba ją keisti. Taigi apibendrinant, per gamtinę sferą išryškinamas žmogaus santykis su tuo, kas būtina, t. y. turi būti (*būtinos savybės*), o per žmogiškąją sferą – su tuo, kas gali būti (*galimos savybės*), nors žmogaus tikrovės kontekste šis atskyrimas gali atrodyti spekuliatyvus ir instrumentinis.

Kūrinija (pagal krikščioniškąją sukūrimo teologiją)

Kūrėjo ir Kūrinijos (ir *sukurtojo pasaulio*, ir *sukurtojo žmogaus*) atskyrimas leidžia kalbėti tiek apie gamtos, tiek ir žmogaus prigimtį bei joje įrašytą tikslinguam, susiekiantį kitimui kryptį ir prasmę. Dieviškajam pasaullui yra būdinga *pilnatvė* ir *pastovumas*, o žmogiškoji tikrovė yra pažymėta stoka, taigi ir kitimo bei tobulėjimo galimybe siekiant įgyti trūkstamas savybes.

Ontologinės stokos žymės

Remdamiesi gamtos filosofijoje ir krikščioniškojoje teologijoje apibrėžta žmogaus samprata klasifikavome žmogaus stokos žymes.

Pagal gamtos filosofiją išskiriamos tokios žmogaus savybės kaip *kūnišumas*, *laikinumas*, *baigtinumas*, *būtinumas*, *ribotumas*, *protas*, *klystamumas* ir *socialumas*.

¹ Klausimo, kas būna, jei per deramą laiką šios savybės nėra įgyjamos, Aristotelis nesvarstė, kaip ir nesiémė vertinti to moraliniu požiūriu. Klasikinė filosofija, nagrinėdama blogio klausimą, tokiai situacijai apibūdinti vartoja *metafizinio blogio* kategoriją (Akvinietas, Leibnizas).

Teologija praplečia žmogaus prigimties supratimą *priklausomumo, sąlygiškumo* (santykiškumo), *tikslingumo, laisvos valios* ir *metafizinio siekio charakteristikomis*. Šiuo klasifikavimu galima remtis nagrinėjant, kokį poveikį žmogui daro atsako į stoką būdai ir priemonės.

Stokos nepripažinimas

Remiantis anksčiau pateikta ontologinės stokos žymių klasifikacija, apibūdina ma ir aiškinama, kodėl žmonijai sunku pripažinti ir priimti stoką. Išskirtos trys sritys, kuriose žmogus susiduria su trukdžiais priimti stoką. Tai – *ontologinės, chronologinės* ir *teologinės* stokos nepripažinimo priežastys. Visos jos susijusios su kognityviniu ontologinės stokos nepripažinimu.

- Ontologinė stokos nepripažinimo priežastis

Ontologinė stoka kaip šio pasaulio imanentinė savybė, taip pat jos paskirtis ir vaidmuo šiame pasaulyje yra sunkiai suvokiamas. Stoka nepasireiškia jokiui apčiuopiamu pavidalu ar materija. Ji tik tam tikru būdu žymi nebuviamą, kuris gali aktualizuotis tam tikra forma. Taigi stoką galima suvokti ne pojūčiais, bet sąmoninga proto pastanga, dekonstruojant esinius ir ieškant jų atsiradimo priežasčių.

Subjektyvus stokos suvokimas yra dar viena iš objektyvios stokos tikrovės nepripažinimo priežasčių. Dėl gamtamokslio žinių dominavimo filosofinės antropologijos atžvilgiu stokos suvokimas yra redukcionistinis, o ji pati išgyvenama kaip egzistencinis nepakankamumas arba kaip dirbtinai žmogaus kuriamą tikrovę (skurdas ar neteisingumas). Šis subjektyvus suvokimas tarsi uždengia tuos objektyvaus stokos pažinimo aspektus, kurie yra susiję su tam tikromis asmens būties tikrovės ypatybėmis arba charakteristikomis.

- Chronologinės stokos nepripažinimo priežastys

Esminė žmogaus būties ypatybė, turinti įtakos tiek stokos patyrimui, tiek jos vertinimui, yra žmogaus ribotumas, susijęs su jo buvimu konkrečiame *laike*, ir iš to kylančiu negaléjimu numatyti to, kas bus ateityje (*nenumatomumas*), o taip pat dėl ateities nežinojimo išgyvenamu *neapibrėžtumu*. Todėl šią stokos nepriėmimo priežastį pavadinome *chronologine*.

Žmogaus prigimties struktūrai būdinga laisva valia ir proto potencialas leidžia išgyti ne tik tai, kas žmogui priklauso pagal prigimtį, ne tik laisvai pasirinkti to siekti, bet dar daugiau – išgyti jo prigimčiai nebūdingą požymį (savybę) arba, kalbant aristotelinės metafizikos terminais, viršyti savo formą. Toks prigimties

viršijimas žmogiškai būtybei gali būti arba nuopelningas, t. y. gali būti *esinio praturtinimu*, arba nuostolingas, t. y. gali būti *prigimties perteklumi*, žalingu tiek jam pačiam, tiek ir kitiems². Kai esinys neįgyja to, kas galima, bet nebūtina, tai įvyksta arba dėl objektyvių priežasčių, t. y. *prigimties ribotumo*, galimybę tai realizuoti nebuvimo (*surukdymas*), arba dėl subjektyvių priežasčių, t. y. kai laisva valia ar dėl kito prievertos ko nors atsisakoma (*atsisakymas*)³. Kita vertus, žmogus gali sąmoningai rinktis įgyti jo prigimčiai priešingą savybę (*nukrypimas*). Klasikinis filosofinis mąstymas būties struktūroje įžvelgia du saugiklius nuo perteklinės prigimties viršijimo atsitikties⁴. Tai gamtos dėsniai, apimantys fizikinius dėsnius ir biologinių instinktų, ir *prigimtinis* įstatymas, nurodantis žmogui veikimo kryptį ir formuojančios to veikimo imperatyvą.

Žmogaus tikrovės patirtyje tai, kas turi būti, siejasi su konkretiame laike esančio, bet laiko neribojamo žmogaus proto keliamais klausimais: Ar tai bus, ar ne? Kada tai bus? Kodėl ne dabar? Dėl ateities nežinojimo išgyvenamas neapibrėžtuomas pasireiškia dvejopai: pirma, egzistenciniu klausimu, ar tai, kas turi būti, apskritai bus, ar ne, ir antra, egzistenciniu nerimu del to, kad to, kas turi būti, dar nėra. Žmogui būdinga negebėti tiksliai numatyti to, kas bus, kaip bus ir kokių tai sukels padarinių jam ar kitiems (tais susiję su ribota galia ir ribotomis galimybėmis įvertinti visus veiksnius, galinčius turėti įtakos būsimo dalyko realizacijai). Tai apsunkina apriorinį vertinimą, kokiais atvejais formos viršijimas yra pozityvus žmogui, o kuriais – negatyvus, ir gali nulemti klaidas atskiriant tai, kas turi būti, bet dar nėra (*būtina savybė dar neįgyta*), nuo to, kas turi būti, bet nesirealizavo (*būtina savybė neįgyta laiku*). Tai, kas „turi būti, bet dar nėra“, neretai laikoma natūraliu blogiu, nes ignoruojamas laiko, kuriamo vyksta pokyčiai, veiksny. Gyvenimiškoje tikrovėje tai gali pasireikšti neteisingu moraliniu situacijos vertinimu. Teorinis lygmuo padeda žmogui atpažinti savo polinkį trokšti, kad natūralus gamtos laikas būtų aplenkiamas (arba net laikomas blogiu). Praktinėje veikimo sferoje visada egzistavo dvi klasikinės kolonus, padedančios išvengti tokų klaidų: *moralė* ir *religija*. Jos abi susijusios su atitinkamų socialinių normų, padedančių išvengti nepageidaujamo rezultato (t. y. to, kas prieštarauja būties tvarkai), steigtimi. Istoriskai susiformavo

² Kadangi ši ontologinės būklės kiltis priklauso nuo laisvos žmogaus valios, jos priežastys apima platų moralinių veiksmų spektrą ir visas su veikimu susijusias pasekmes, išskaitant žalos padarymą sau ar kitam, nuostoli, taip pat *klaidos*, susijusios su žmogaus ribotumu, ir *nuodémés*, susijusios su žmogaus prigimties pažeistumu, tikimybę.

³ Dėl prigimties ribotumo ar nesant objektyvioms galimybėms (situacinis negalumas) nerealizuotas vidinis potencialas yra *metafizinio/natūralaus blogio* situacija, ko nors atsisakymas laisva valia yra *laisvanoriška stoka*.

⁴ Šv. Tomas juos abu kildina iš amžinojo įstatymo arba dėsnio (*lex aeterna*), iš kurių vienas skirtas gamtai, o kitas – žmogui struktūruoti (*lex naturales*).

trečioji – ekonominė – šios klaidos minimizavimo strategija: jei anksčiau tinkamai veikti žmogų struktūravo socialinės normos, tai dabar vis daugiau ji struktūruoja ir ekonominis žinojimas, leidžiantis praplėsti numatymo ribas ir *a priori* įvertinti, ar tai, ko siekiama, realizuosis kaip gėris ar blogis.

- Teologinės stokos nepripažinimo priežastys

Stokos nepriėmimą gali paaškinti *prigimtinės nuodėmės* samprata. Nuopuolis pa-keičia žmogaus stovę ir visus santykius, tarp jų ir santykį su tikrove. Stoka kaip palaima, kuri buvo žmogui suteikta tam, kad tėstų pasaulio kūrimą, virsta stoka – prakeiksmu: žmogui ji tampa našta ir žaizda. Žmogaus norai, kurie yra begaliniai, dabar nukreipiami į žemiškiasias gėrybes, žmogus tampa nepasotinamas ir bet kokį stokojimą vertina kaip neteisingą, kaip pasikėsinimą į jo autonomiją ir laisvę. Darbas, kuris iki nuopuolio buvo traktuojamas kaip palaima, dabar virsta sunkiu triūsu, atsiranda pasipriešinimas darbui.

Viskas, ko žmogus nuo šiol imsis, ir visi santykiai, kuriuos žmogus kurs, tarp jų ir abipusiškumu bei laisve pagrįsti santykiai, turės stokos žymę. Tas pats pa-sakytina apie visas susiformavusias institucijas bei žmogaus sukurtus mechanizmus. Prigimtinė nuodėmė atskleidžia polinkį, kuris geriausiai apibūdinamas kaip stokos sunkis. Toks dėl prigimtinės nuodėmės susiformavęs stokos suvokimas uždengia ontologinę stokos prigimtį ir paskirtį, ir dėl to suprasti ir priimti stoką žmogui yra dar sunkiau.

Dėl prigimtinės nuodėmės tikrovės žmogui sunku atskirti *klaidą*, kuri yra *ribotumo* pasekmė, nuo *nuodėmės* kaip moralinio blogio. Kiekviena klaida gali atrodyti kaip moralinio blogio išdava, o kiekviena žmogaus klaidos nulemta stokos apraiš-ka gali atrodyti kaip kažkieno siekiamas blogis.

Atsakas į stoką

Nors stokos egzistavimą ir vaidmenį filosofai aptarė jau ankstyvajame klasikiniame amžiuje, ekonomika pirmoji iš socialinių mokslų atsižvelgė į praktinius žmogaus atsako į stoką aspektus bei suformulavo pirmąją plačiąi pripažistamą stokos apibrėžimą. Ekonomika tiria reiškinius, spontaniškai kylančius iš stokos realybės ir būtinybės su ja gyventi, tačiau pačios stokos sampratos atskirai negvildena. Ekonomikos mokslas tiria *atsaką į stoką*: būdus, kuriais žmonės sudėlioja savo vei-klą ir socialinius santykius, kuriuos kuria susidūrė su stoka. Pirmutinis atsakas į stoką yra *darbas* ir *nuosavybė*. Žmogus gali veikti pasitelkdamas laisvą *bendradar-biavimą* arba *prievartą*, o *veiksmai* gali būti *individualūs* arba *kolektyviniai*.

Istoriškai tradicinės būdai santykiai su stoka suformuoti buvo *kolektyviniai veiksmai (papročių, arba tradicinė ekonomika)*. Išsiivysčius moderniai ekonomikai, kurioje gamyba leidžia kiekvienam išgyventi individualiai, atsakas į stoką dažniau yra individualus. Tačiau jis vis vien vyksta *abipusiškumo, mainų ir bendradarbiavimo kontekste*.

Ekonominis stokos apibrėžimas

Istoriškai daiktų ar laiko trūkumui apibrėžti buvo vartojama konkrečios stokos sąvoka. Ekonomikos mokslas išskyre dvi pagrindines stokos sampratas: *absoliuti stoka* ir *santykinė stoka*. Absoliuti stoka reiškia bendrą išteklių ribotumą – tai, kad žemėje visi materialūs dalykai yra riboti. O kai žmogus renkasi tarp alternatyvių išteklių panaudojimo būdų, tai visada signalizuoją apie stoką, kuri ekonomikoje vadinama santykinė. Jeigu konkretus resursas neturi alternatyvių panaudojimo būdų, jo negalima ekonomizuoti, nėra ir ekonominės santykinės stokos problemos. Tačiau išlieka absoliuti to resurso stoka, kadangi šiuo atveju alternatyvūs panaudojimo būdai yra neaktualūs. Taigi tik tokia stoka, kuri riboja žmogaus galimybes pasiekti jo subjektyvius tikslus, gali paaiškinti ekonominį žmonių elgesį. Tik tie daiktai ir priemonės, kurie yra susieti su tikslais, turi ekonominę vertę.

Stoka žmogaus poreikių ir norų kontekste

Žmonijos istorijoje ekonomikai plėtojantis iš tradicinės į modernią keitėsi ir poreikių bei norų supratimas. Šie pokyčiai turėjo įtakos ir stokos suvokimui. Skirtumas tarp *poreikių* ir *norų* yra subjektyvus ir būdų reaguoti į stoką nuolat atsiranda vis naujų. Ekonomika patenkina vienokius poreikius ar norus, o tada ima kurtis nauji poreikiai ir norai. Poreikiai ir norai turi tendenciją nuolat keistis, o kartu su jais keičiasi ir stokos samprata.

Poreikių ir norų suvokimo pokyčiai išplečia sritį, kurioje galime pasinaudoti savo laisve rinktis. Ontologinės stokos ištakų supratimas leidžia daug giliau suprasti laisvę ir ižvelgti jos skirtingas apraiškas pasaulyje.

An Inquiry into the Phenomenon of Scarcity: A Concept Map

Ramūnas Aušrotas

Lithuanian University of Health Sciences

Elena Leontjeva, Aneta Vainė

Lithuanian Free Market Institute

The approaches that have been used to analyse the phenomenon of scarcity and the results of research have been summarized in a concept map. This article presents the concept map and its commentary. (In the commentary the concepts indicated in the map are written in *italics*.) The research, which is based on the classical (Western Christian) philosophical-theological concept of being, is characterized by three methodologically essential distinctions: first, between spiritual and physical being, second, between Creator and creation, and third, between nature and human being. According to the classical philosophical-theological concept of spiritual and physical or natural being, the spiritual being is characterized by abundance and permanence. Physical being, on the other hand, is marked by scarcity, a temporary or permanent absence of certain properties, and related change within an entity towards the acquisition of a lacking property. The concept map reflects the following approaches and focal points of analysis: physical being based on the classical philosophical concept of being, Christian theology of creation, ontological indicators of scarcity in natural philosophy and Christian theology, unacceptance of scarcity and its ontological, chronological and theological reasons, recognition of scarcity and response to scarcity, and scarcity in the context of human needs and wants.

Keywords: scarcity, physical being, human nature, reason, free will.

Physical being in classical philosophy

According to the Aristotelian metaphysical concept of being, *scarcity*, together with *matter* and *form*, is one of the causes of any *physical being*; it is both the cause of becoming and *change*. In the Lithuanian language a generic term is used to describe this ontological characteristic, while in other languages we find special terms (“*steresis*” in Greek, “*privatio*” in Latin, and “*privation*” in English).

The distinction between *nature* and *human being* shows that the function of scarcity in nature and in man is different. In nature scarcity functions as an internal stimulus or catalyst which is necessary for an entity to acquire properties

which are necessary by its nature. So properties belonging to the realm of nature are characterised by *necessity* and realized through the laws of physics and biological instincts. *Necessary properties* are acquired over time and can be understood as a certain temporary deficiency until their emergence. They denote *natural scarcity*, i.e. what is to be, but is not yet there. Aristotle called this a *lack of form*.⁵ Natural scarcity is characteristic of man as of any physical being.

Based on the Thomistic understanding of scarcity as a certain objective deficiency, a property which is not possessed can be classified as one which is not possessed temporarily (*temporary absence*) or not possessed at all (*permanent absence*).

In human beings scarcity is manifested not only as an inner incentive to gain properties that are necessary for man as a biological being. Scarcity is also manifested as a stimulus to realize an inherent potentiality to acquire properties which are permanently absent (*permanent absence*) but still possible due to unique human nature – *reason* and *free will*. Freedom, which is characteristic of human nature, is exercised through reason's ability to understand and evaluate one's existential situation and voluntarily decide to accept it or change it. To summarise, we draw upon the natural sphere to highlight the human relationship with what is necessary (*necessary properties*), and through the human sphere, with what is possible (*possible properties*), although in the context of human reality this distinction may seem speculative and instrumental.

Christian theology of creation

The distinction between *Creator* and *creation* (both the *created world* and the *created human being*) makes it possible to speak about the nature of the physical world and about human nature with its inherent teleology, giving change meaning, purpose and direction. While the world of the divine is characterized by abundance and permanence, human reality is marked by scarcity, and hence change and possibility of improvement in order to gain absent properties.

⁵ Aristotle does not consider the question of what happens if, within appropriate time, these properties are not acquired, just as he does not evaluate it from a moral point of view. In examining the question of evil, classical philosophy defines such a situation with the category of *metaphysical evil* (Aquinas, Leibniz).

Ontological indicators of scarcity

On the basis of the concept of human being as defined in natural philosophy and Christian theology, we classified indicators of human scarcity.

According to natural philosophy we delineate human qualities of *corporeality, temporariness, finiteness, necessity, limitedness, reason, fallibility and sociality*.

Theology broadens the understanding of human nature with such attributes as *dependence, contingency, purposefulness, free will and metaphysical aspiration*. This classification can be used in examining how ways and means to reduce scarcity impact man.

Unacceptance of scarcity

Based on the classification of the aforesaid ontological marks of scarcity, we describe and explain why humanity struggles in recognizing and accepting scarcity. *Ontological, chronological and theological reasons* for rejecting scarcity are distinguished. All of them are related to a cognitive non-recognition of scarcity.

- *Ontological reasons*

Ontological scarcity as an immanent feature of this world, its purpose and role in the world, is hard to apprehend. For one thing, scarcity does not appear in any tangible form or matter. It only denotes an absence of something which may come into being in some form or another. Therefore scarcity cannot be perceived through the senses, but by a conscious effort of reason to deconstruct entities in discovering reasons behind their emergence.

Subjective perception of scarcity is another reason why people fail to recognize the objective reality of scarcity. The study shows that due to the dominant role of natural science, the understanding of scarcity in respect to philosophical anthropology is reductionist; scarcity is experienced either as an existential deficiency or as an artificially created reality (poverty or injustice). This subjective perception conceals those aspects of an objective conception of scarcity that are related with specific features and attributes of human reality.

- *Chronological reasons*

Human limitedness is an essential feature of human existence affecting both the experience of scarcity and its judgment. This limitedness is related to man's being in a particular time and a resulting inability to predict what the future will

be (*unpredictability*), as well as *uncertainty* which is experienced due to the ignorance about the future. We thus termed this reason for not accepting scarcity chronological.

Free will and the potential of reason, which are inherent to human nature, enable a person to acquire not only properties that belong to him or her by nature and to freely seek them, but also to gain qualities untypical to his or her nature. Aristotelian metaphysical terminology describes this as *excess of form*. In a speculative sense, such surmounting of form can be either beneficial to an individual, i.e. *enrichment of the entity*, or detrimental, i.e. *excess of nature* harmful to oneself and others.⁶ If an entity does not acquire what is possible but not necessary, this occurs either due to objective reasons related to limitation of nature or an absence of possibilities (*obstruction*), or to subjective reasons when something is voluntarily rejected or denied through coercion by others (*refusal*).⁷ On the other hand, one may deliberately choose to acquire a property opposite to one's nature (*deviation*).

Classic philosophical thinking identifies two safeguards against harmful excess of nature inherent in the structure of being.⁸ These are physical laws and biological instincts inherent in nature, and *natural law* which guides human action and shapes imperatives for action.

In human experience of reality, that which is to be is related to questions raised by human beings in a particular time, yet through reason which is not limited by time: Will it be or not? When will it be? Why not now? Uncertainty experienced due to the ignorance of the future unfolds in two ways: first, as an existential question whether or not what is to be will really come to be, and second, as an existential anxiety that something that is to be is not yet there. Humans are characterised by the inability to accurately predict what will be, how it will be and what kind of consequences it will have for oneself and others. (This is related to limited power and limited possibility to evaluate all factors that can affect realization). This complicates *a priori* assessment in which cases excess of form is positive,

⁶ Since this kind of ontological condition depends on free will, its causes include a wide range of moral actions and all kinds of performance-related consequences, including damage caused to oneself or to another, losses, errors relating to human limitedness, and the probability of sin related to human nature.

⁷ Unrealized inner potential due to the limitations of nature or an absence of objective possibilities (situational impossibility) is a situation of metaphysical or *natural evil*; the renouncement of something by free will is *voluntary scarcity*.

⁸ St. Thomas derives them both from the eternal law (*lex aeterna*), one being designated to structure nature and the other, human beings (*lex naturales*).

and in which, negative. It may also lead to errors in distinguishing what is to be but is not there yet (*necessary properties not yet acquired*) from what was to be but did not come to be in due time (*necessary properties not acquired in due time*). In this way natural scarcity is confused with *natural evil* as people tend to ignore the factor of time in which change occurs. In the reality of life this can result in wrong moral judgments of a situation.

The practical sphere has always offered two classical pillars to minimize this error: *morality* and *religion*. Each of them is related with appropriate social norms to avoid the emergence of undesirable results (i.e. what is contrary to the order of being). Over the course of history a third strategy for minimizing error has evolved: If previously social norms served to structure proper human action, now it is more and more subject to economic knowledge which expands the limits of foresight and makes *a priori* evaluation of whether what is intended will rather be realized as good or as evil possible.

- Theological reasons

Non-recognition of scarcity can be explained by the concept of original sin. The fall of mankind into a state of sinfulness changed human reality and affected all relationships experienced by a human being, among these the relationship with the reality itself. Scarcity that was given to human beings as a blessing to continue the creation of the world turns into a curse: it becomes a burden and a wound. Human desires, which are unlimited, are now directed towards goods; man person becomes insatiable and reckons any scarcity as wrong, as an attack on his autonomy and freedom. Work, which prior to the fall was regarded as a blessing, now turns into hard work and drudgery, inciting resistance to work.

Everything man undertakes from now on, and all relationships man chooses to entertain and maintain, including those based on reciprocity and liberty, are marked by scarcity. The same goes for all institutions that evolved spontaneously and mechanisms created by man. Original sin reveals an inclination that is best described as the gravity of scarcity. Such an understanding of scarcity, molded by original sin, obscures the ontological nature and purpose of scarcity and makes it even harder to understand and accept scarcity.

Due to original sin people find it difficult to distinguish between *error* as a consequence of human frailness, and *sin* as a moral evil. Every error can appear as a repercussion of moral evil, and every manifestation of scarcity caused by human error may seem to be someone's desired evil.

Response to scarcity

Although philosophers early in the classical era had discussed the existence and role of scarcity, economics was the first among social sciences to take into account practical aspects of human response to scarcity; it developed the first widely recognized definition of scarcity. Economics explores phenomena that developed spontaneously from the reality of scarcity and the need to deal with this reality, but the concept of scarcity per se has not been analysed in depth. Economic science examines *response to scarcity*, or ways in which people design and structure their activities and social relationships as they encounter scarcity. The primary response to scarcity consists of *work* and *ownership*. A person can resort to *co-operation* or *coercion*; actions can be performed individually (*individual action*) or collectively (*collective action*).

In the classical age the traditional way of dealing with scarcity was collective action (*traditional (moral) economy*). Now, with the development of a modern economy, when industrial production enables people to survive on their own, the response to scarcity is more individualistic. Nevertheless, it still takes place in the context of reciprocity, exchange and cooperation.

Economic definition of scarcity

Historically the concept of concrete scarcity was used to denote a shortage of time and goods. Economic science distinguishes between *absolute scarcity* and *relative scarcity*. Absolute scarcity means a general shortage of resources, meaning that all material things on earth are limited. When an individual chooses between alternative ways to use scarce resources, this signals scarcity which is classified as relative scarcity. If a particular resource does not have alternative uses, it cannot be economized, and so there is no economic problem of relative scarcity. However, while alternative methods of use are irrelevant, absolute scarcity of that resource remains. So relative scarcity is always understood in relation to human action, and only scarcity that limits human potential to achieve individual subjective goals can explain economic behaviour of human beings.

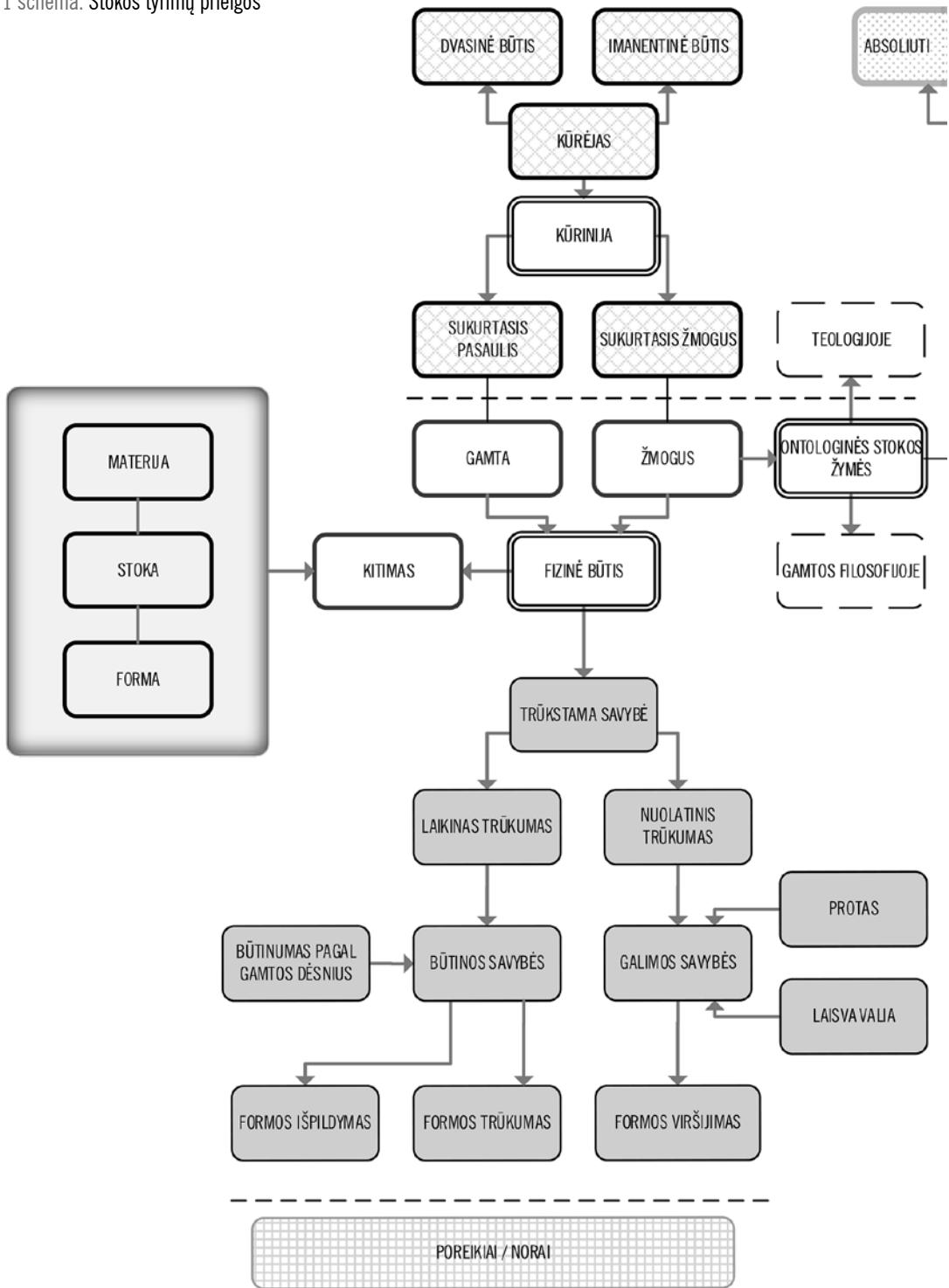
Scarcity in relation to human needs and wants

Historically, throughout the evolution of economy from a traditional to a modern type, the understanding of needs and wants have changed, altering the un-

derstanding of the concept of scarcity. The difference between *needs* and *wants* is completely subjective, and new ways to respond to scarcity never stop to evolve. The economy meets one cluster of needs or wants and sees new ones emerging. Needs and wants have a tendency to expand, as does the concept of scarcity together with them.

Changes in the perception of needs and wants have extended the area where we can exercise our freedom to choose. The understanding of the foundations of ontological scarcity makes it possible to gain much deeper and broader insights about freedom and to elicit its diverse reflections in the development of the world.

1 schema. Stokos tyrimų prieigos

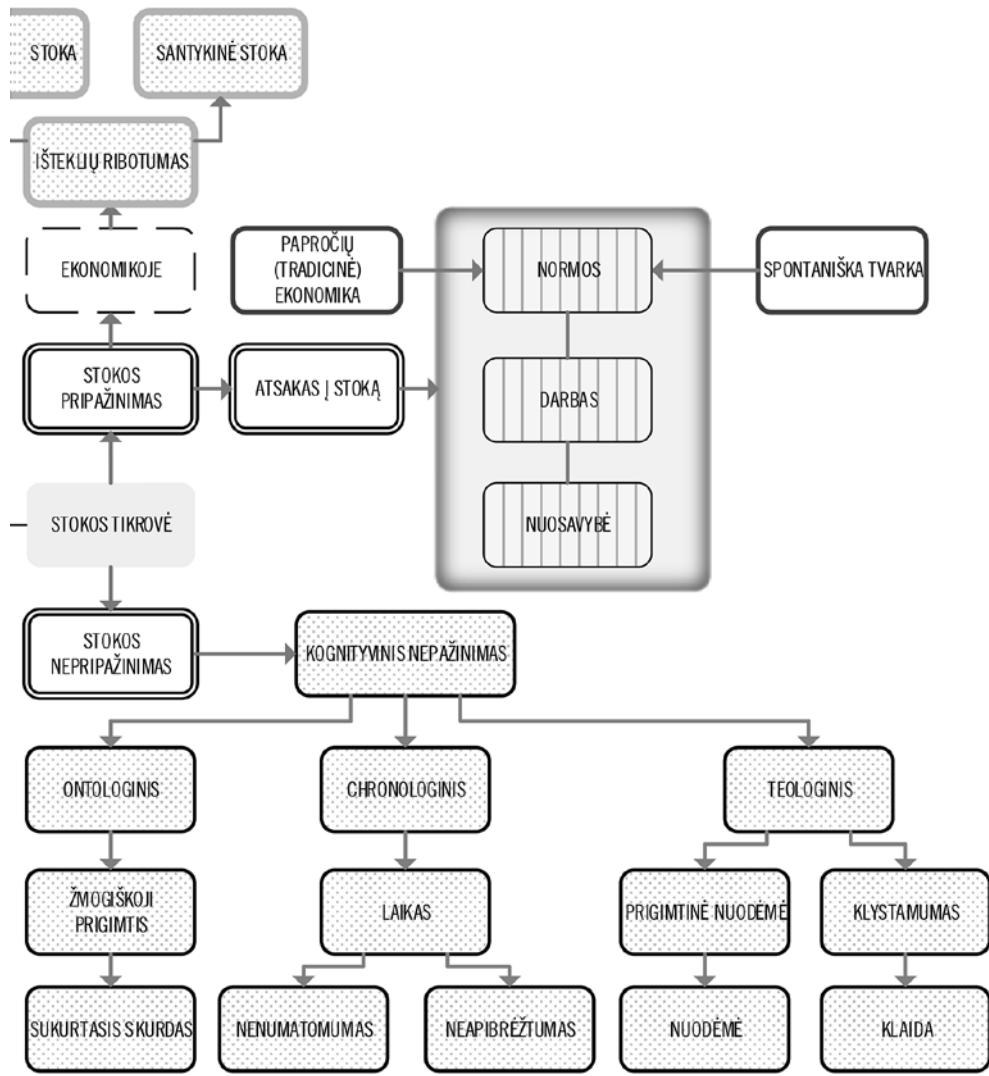
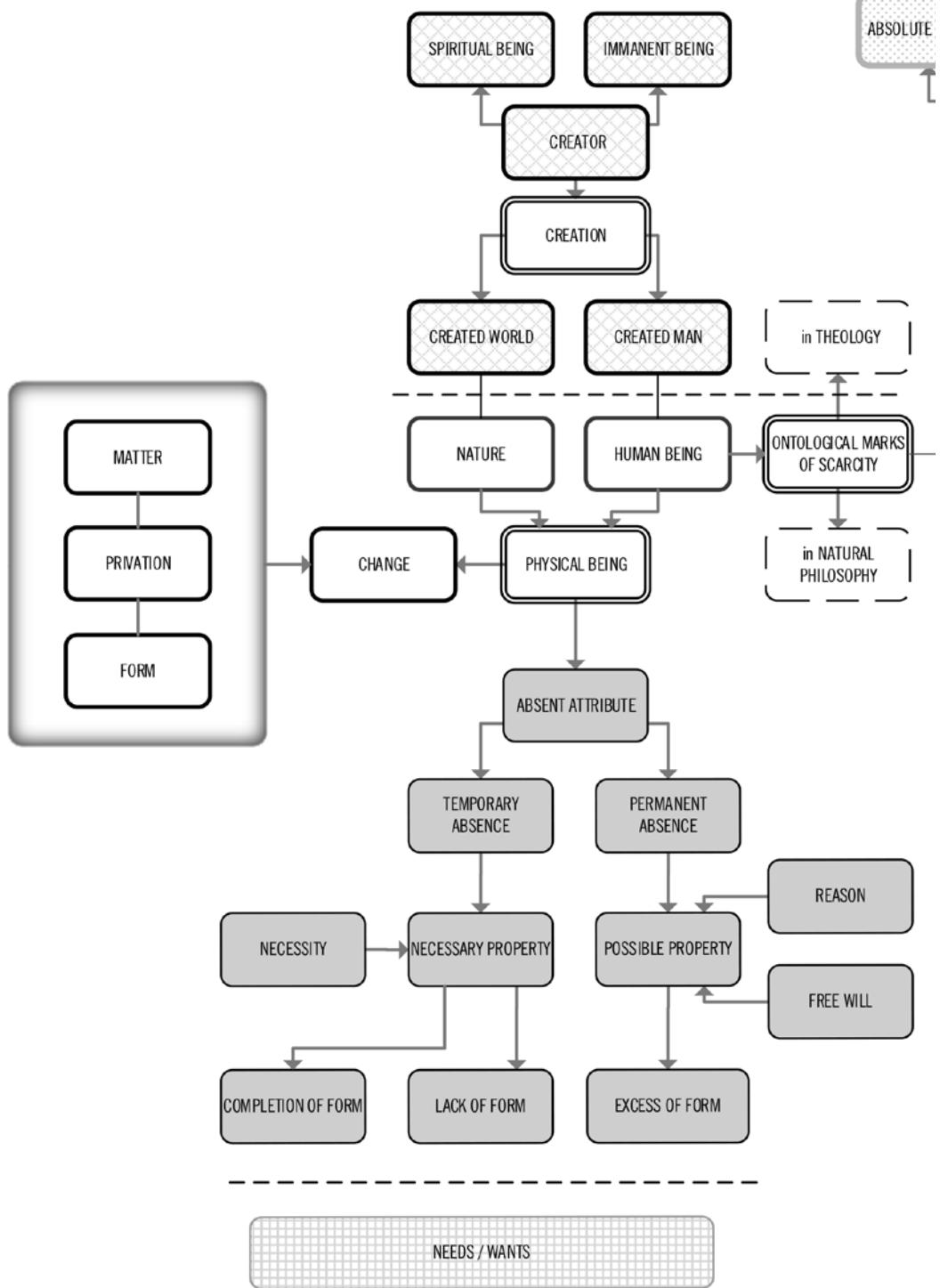
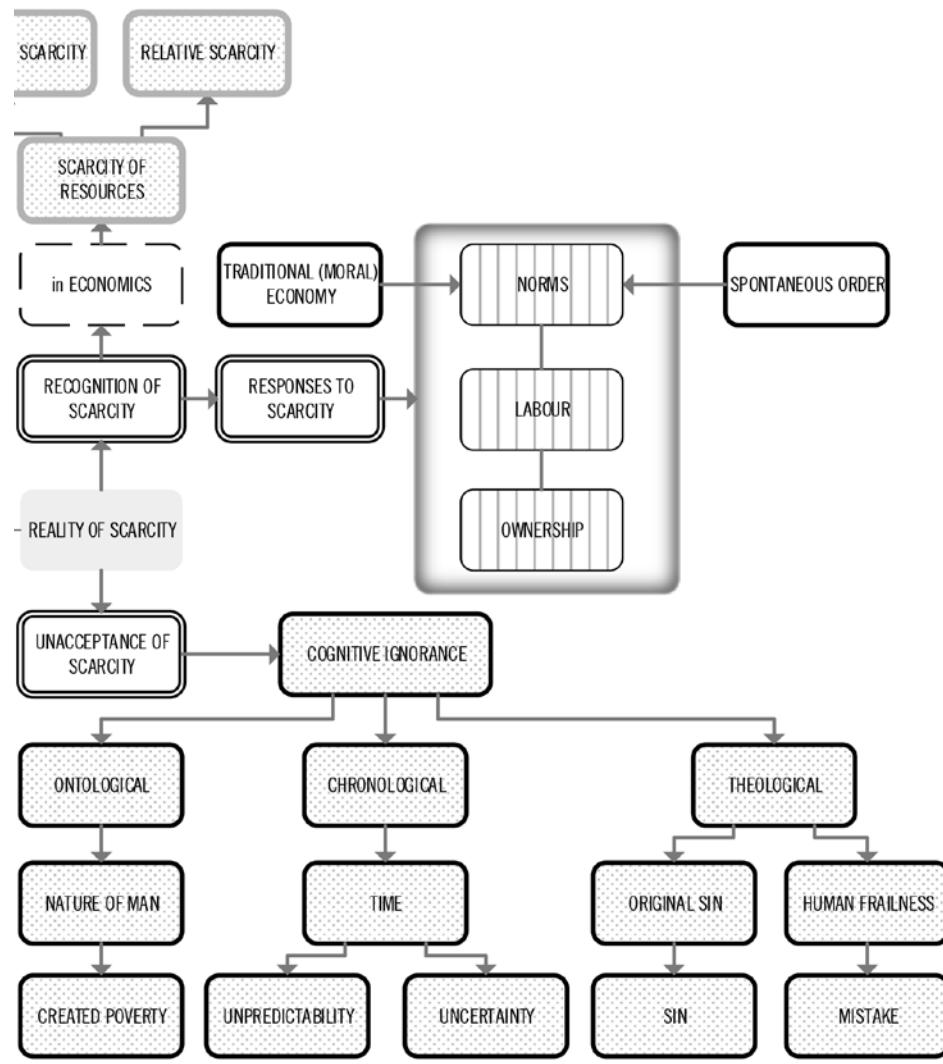

Figure 1. Approaches to the phenomenon of scarcity

2 schema. Fizinė būtis

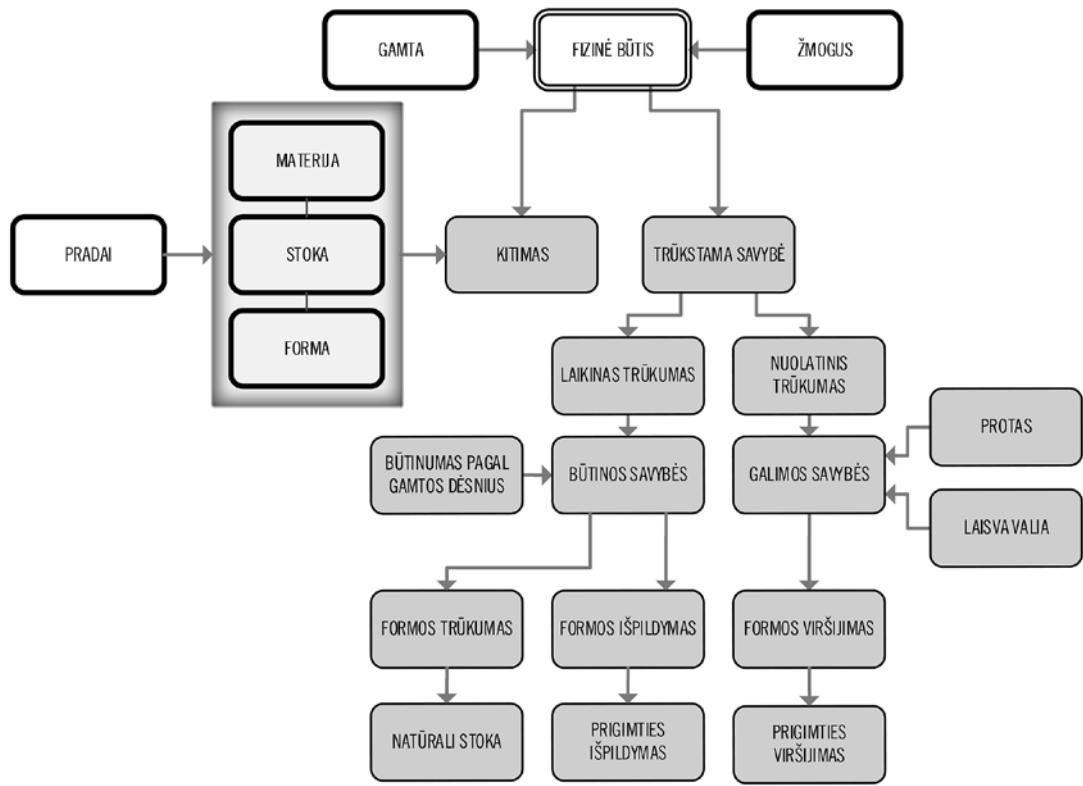
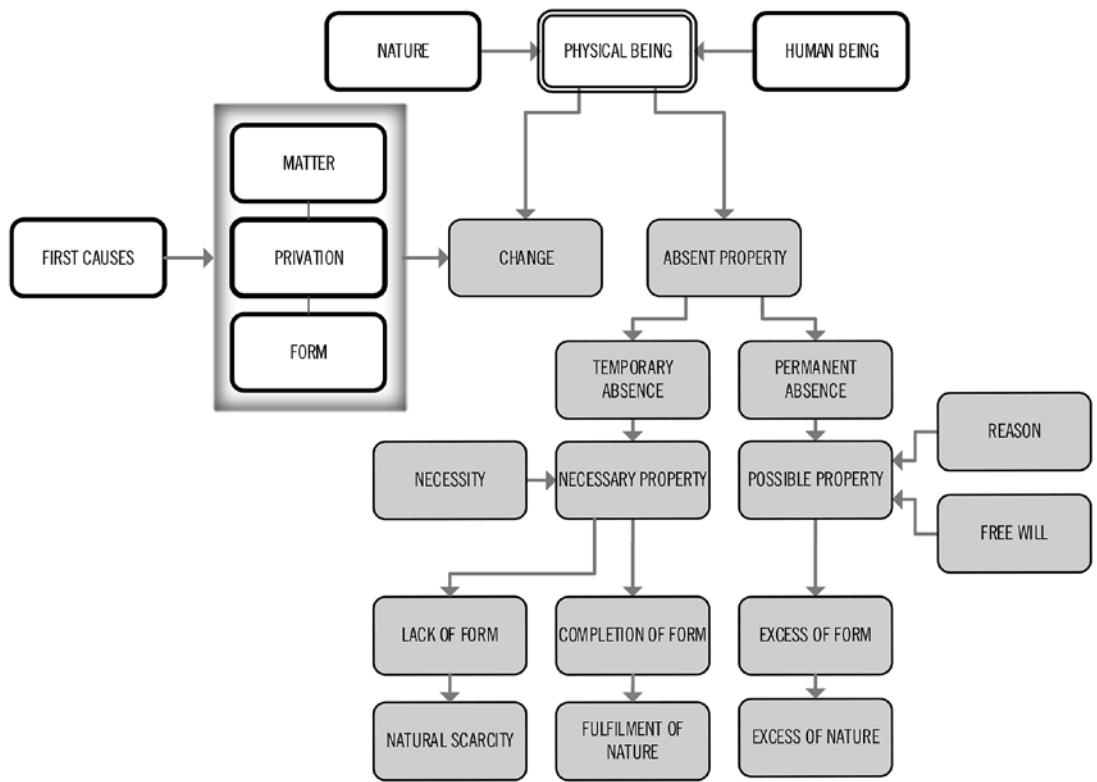
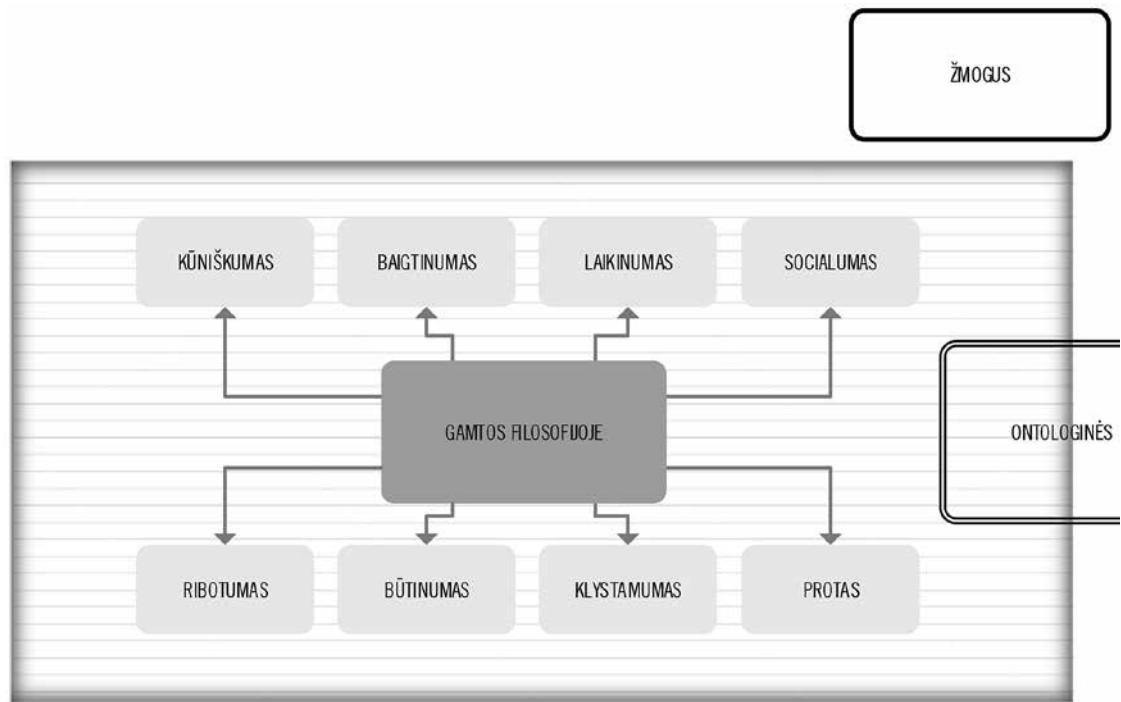

Figure 2. Physical being

3 schema. Ontologinės stokos žymės

SUKURTASIS ŽMOGUS

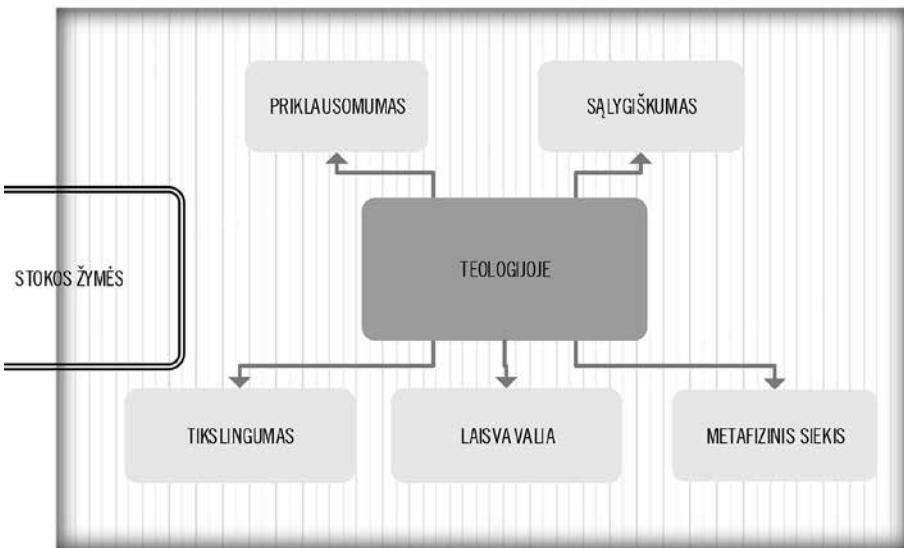
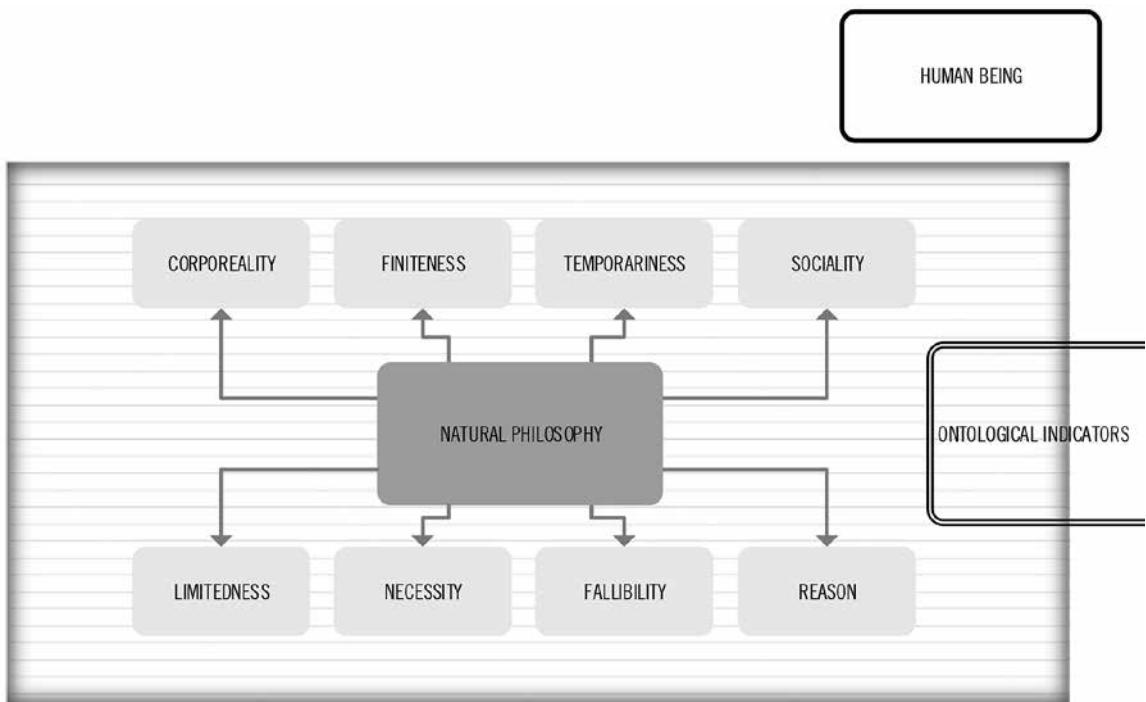

Figure 3. Ontological indicators of scarcity

CREATED MAN

DEPENDENCE

CONDITIONALITY

THEOLOGY

PURPOSEFULLNESS

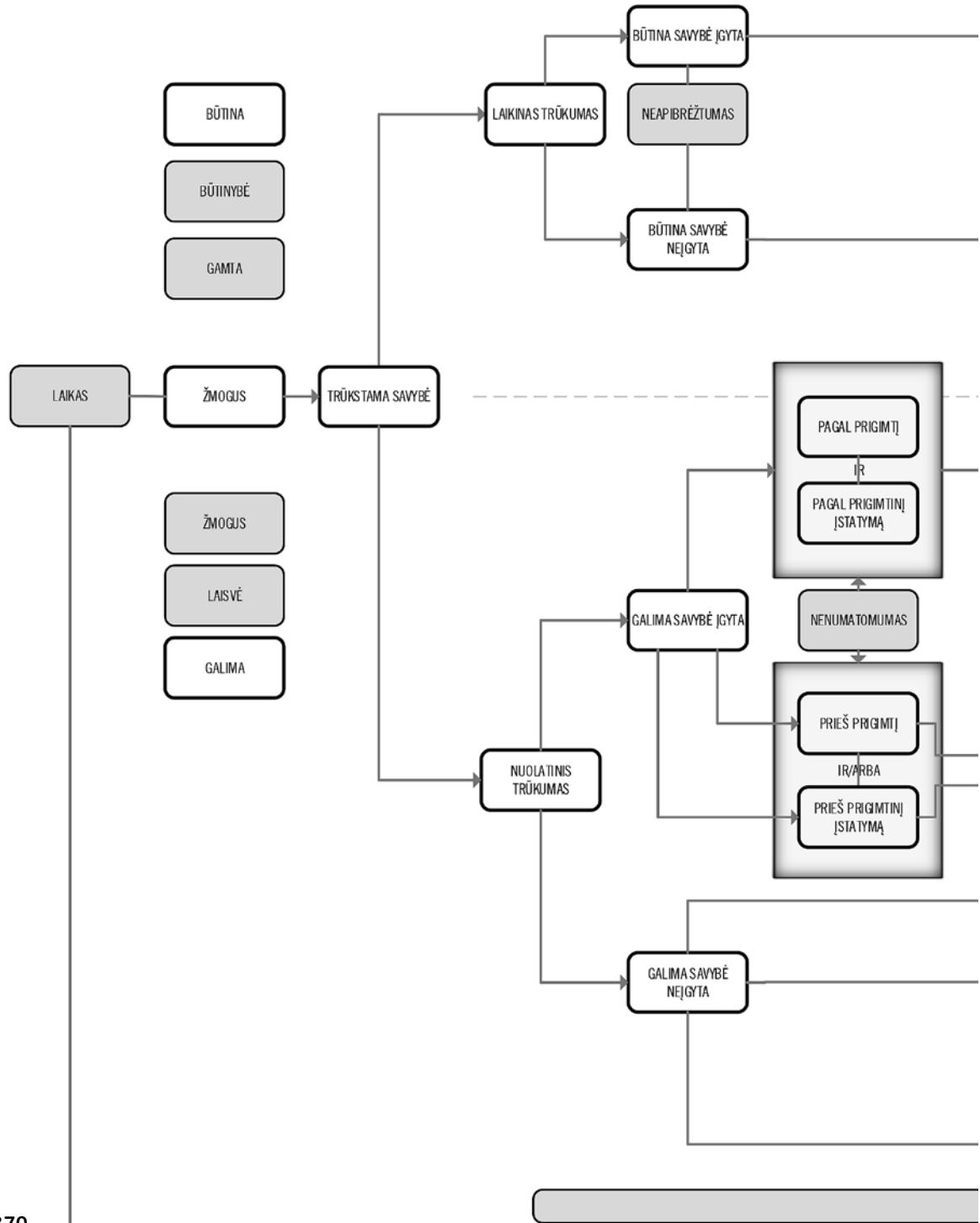
FREE WILL

METAPHYSICAL ASPIRATION

OF SCARCITY

4 schema. Stokos nepripažinimas. Chronologinės priežastys

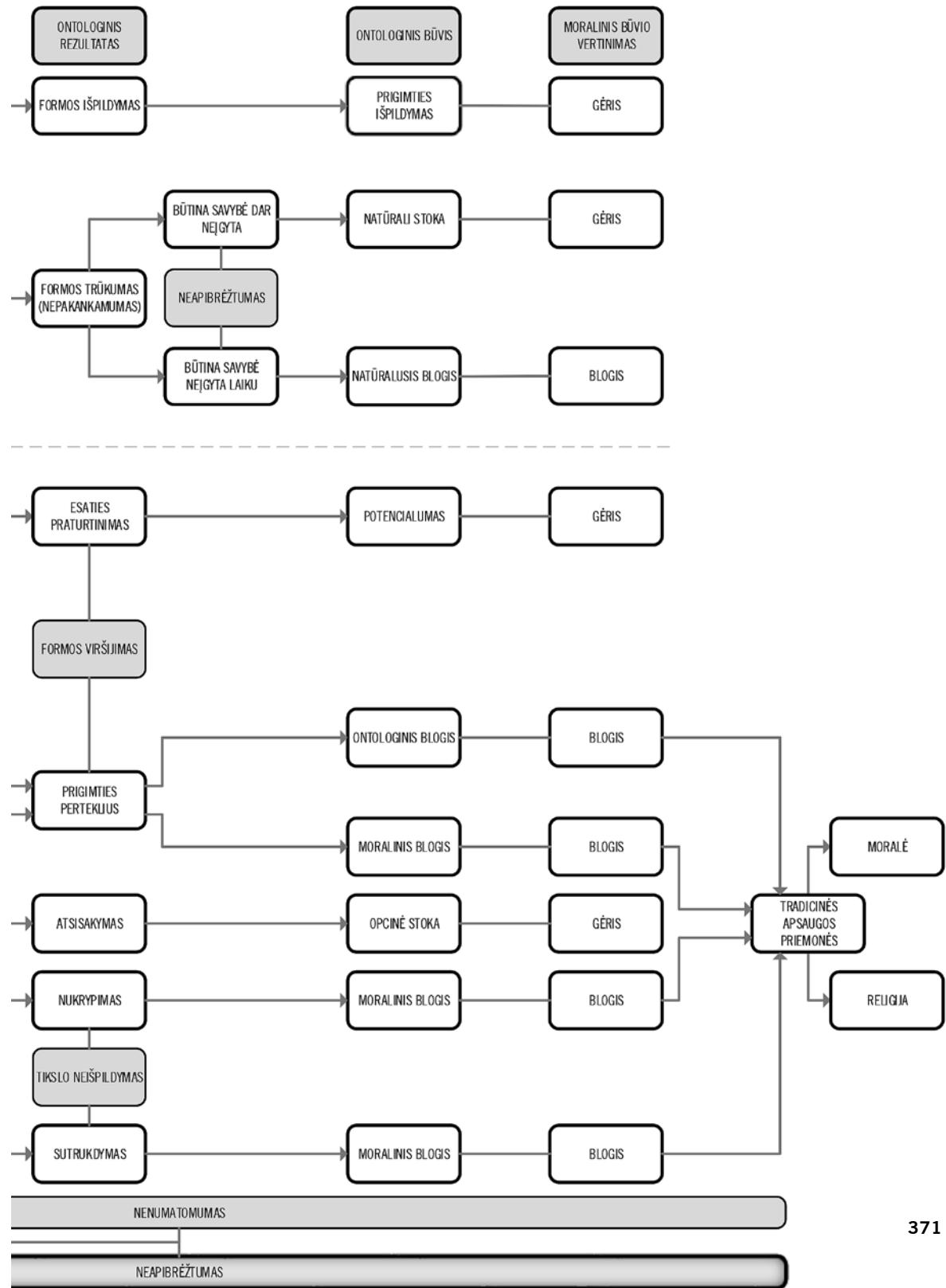
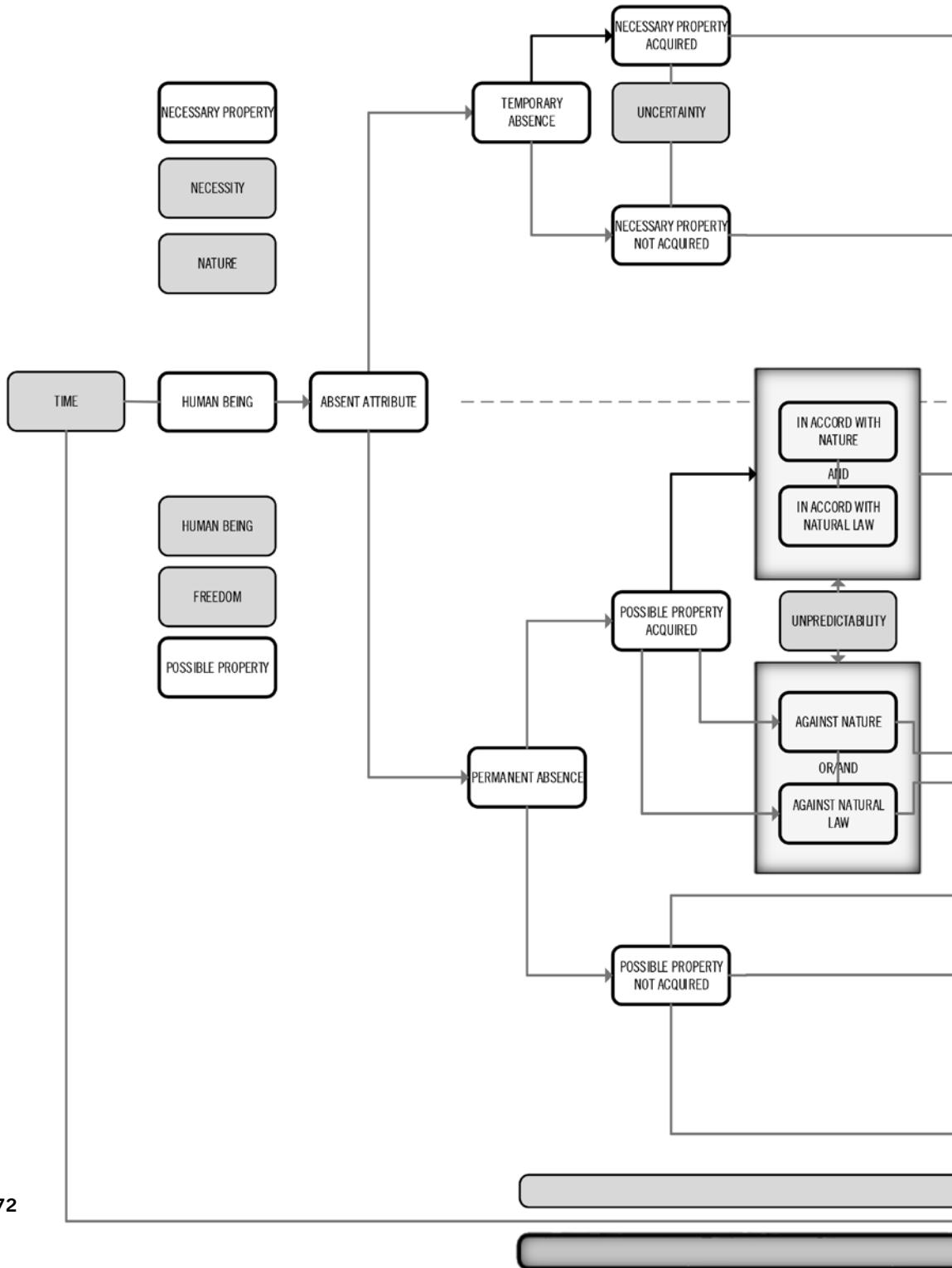
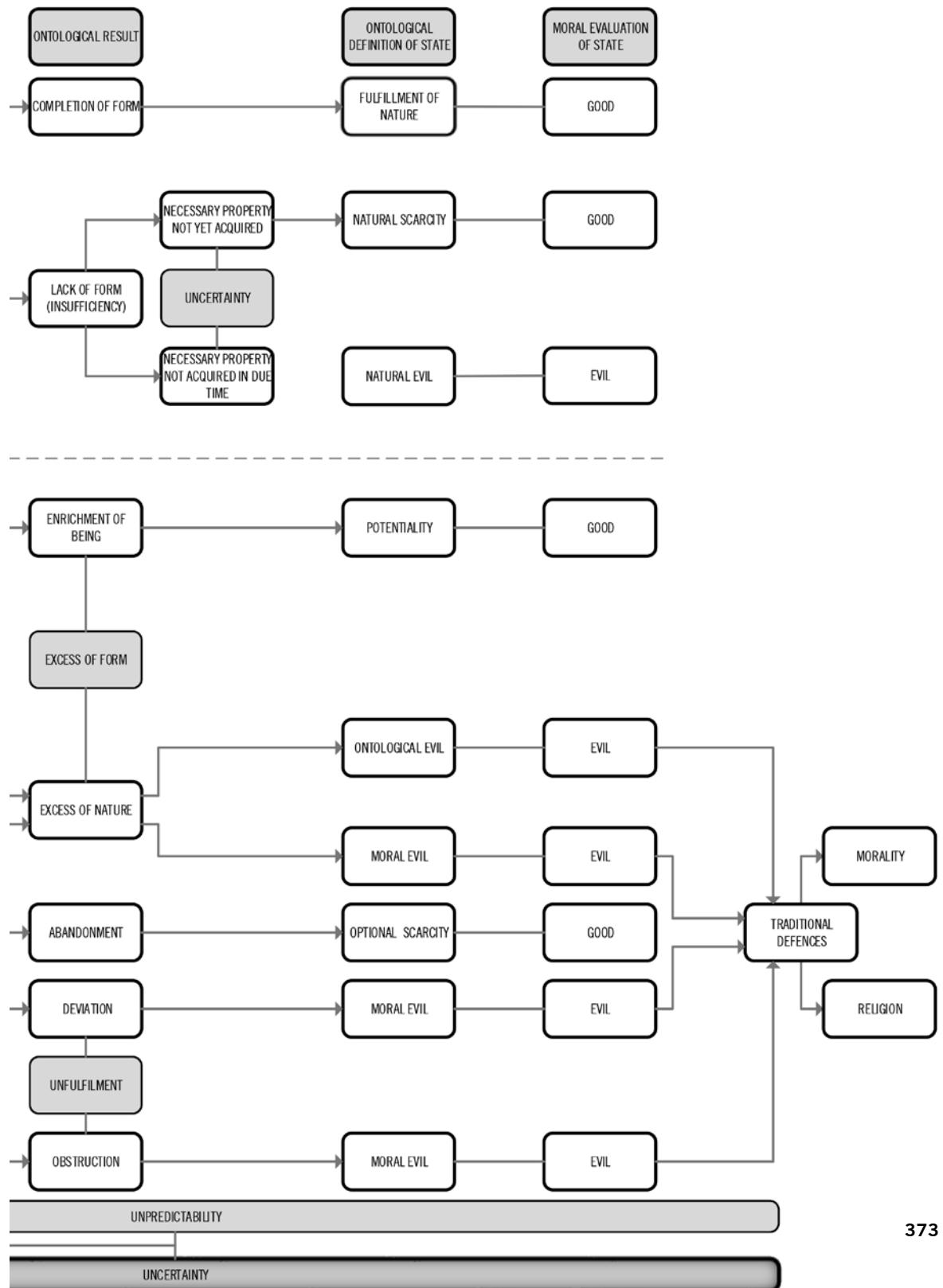

Figure 4. Unacceptance of scarcity. Chronological reason

5 schema. Potencialumas (žmogiškoji prigimtis)

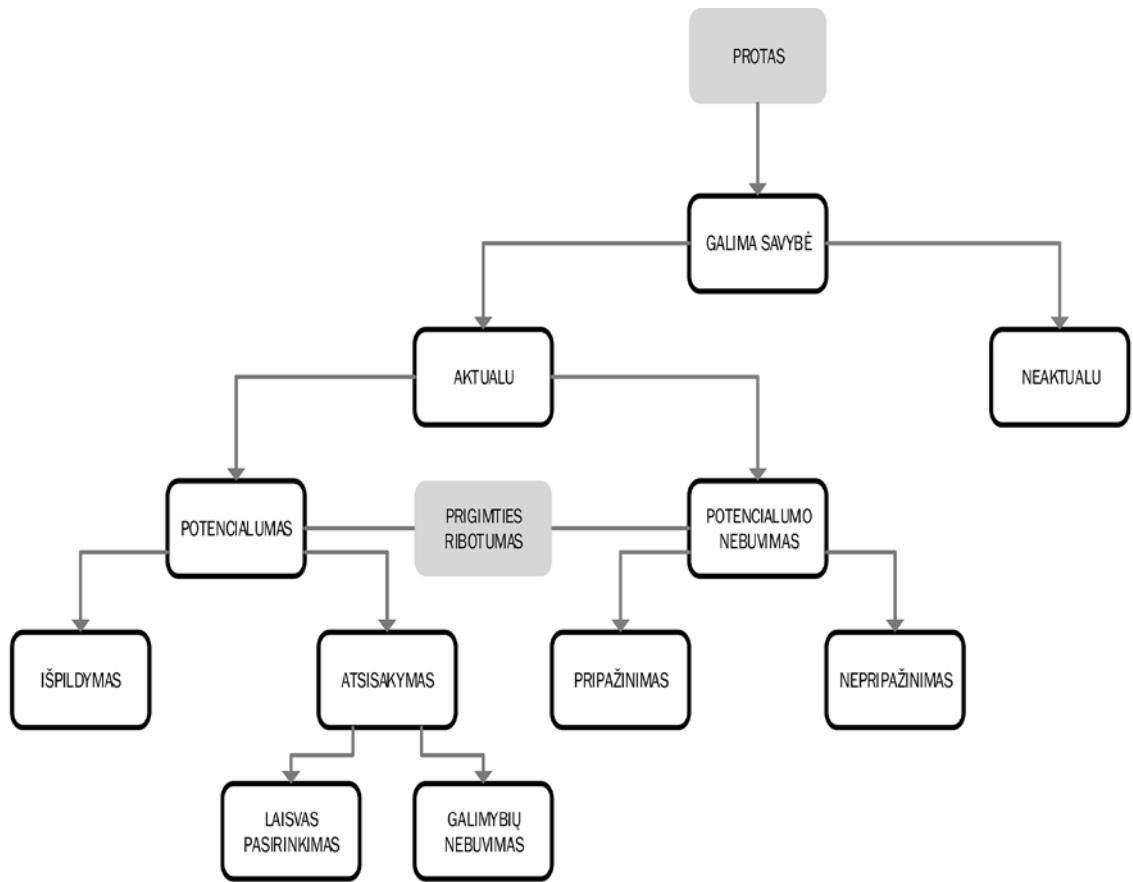
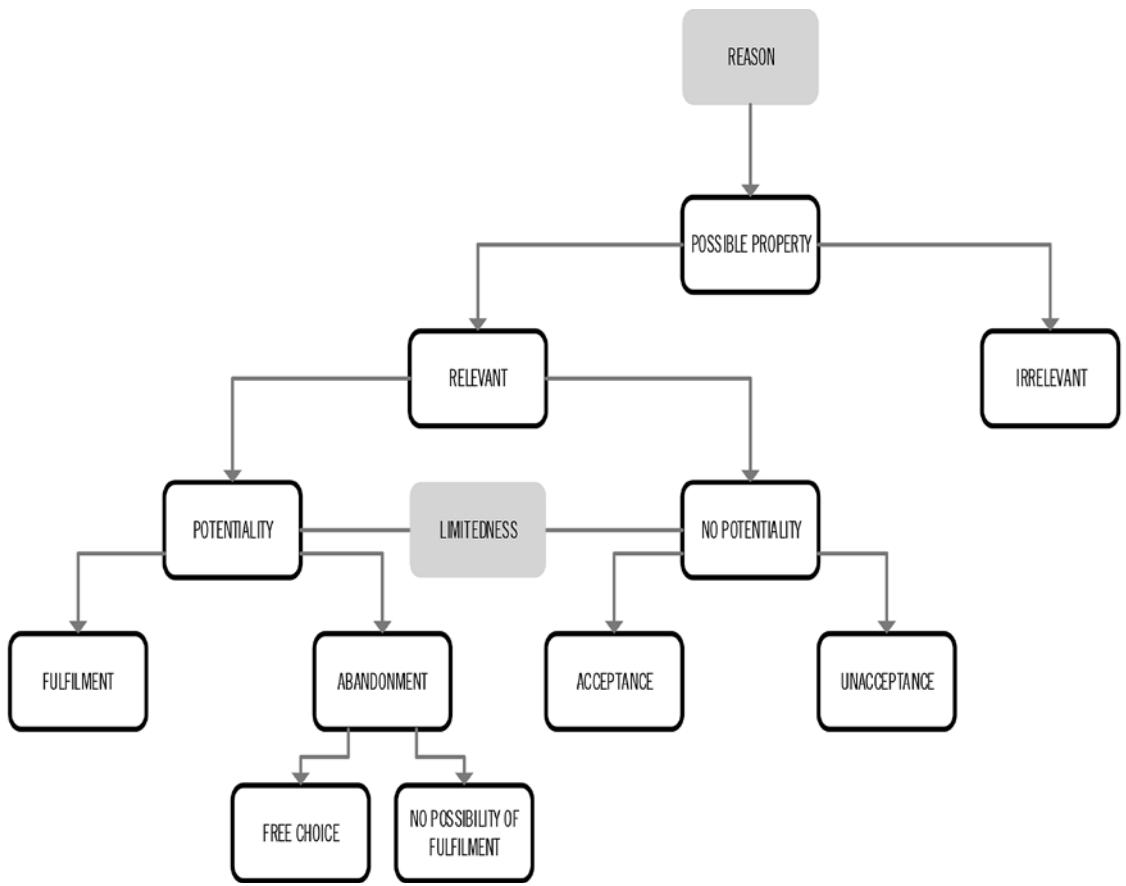

Figure 5. Potentiality (by human nature)

6 schema. Atsakas į stoką

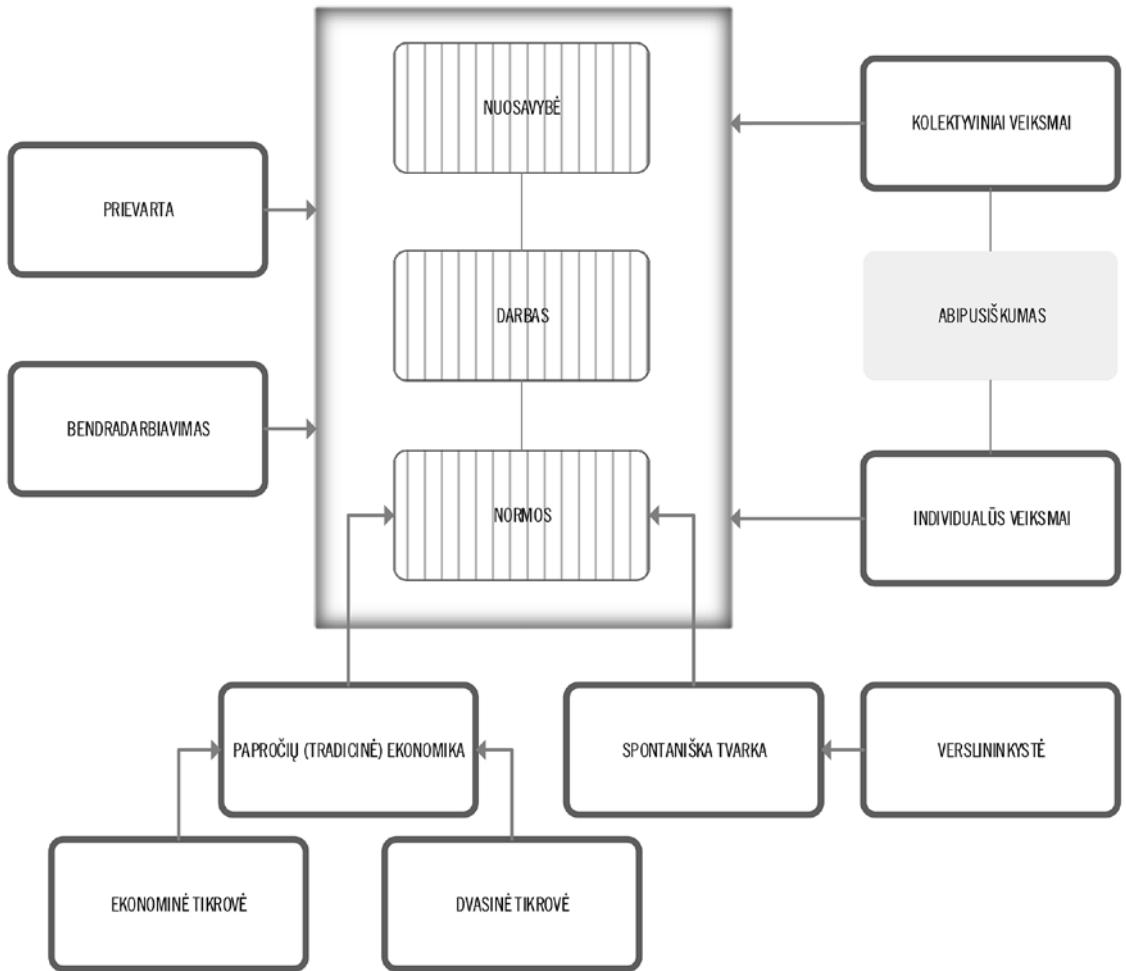
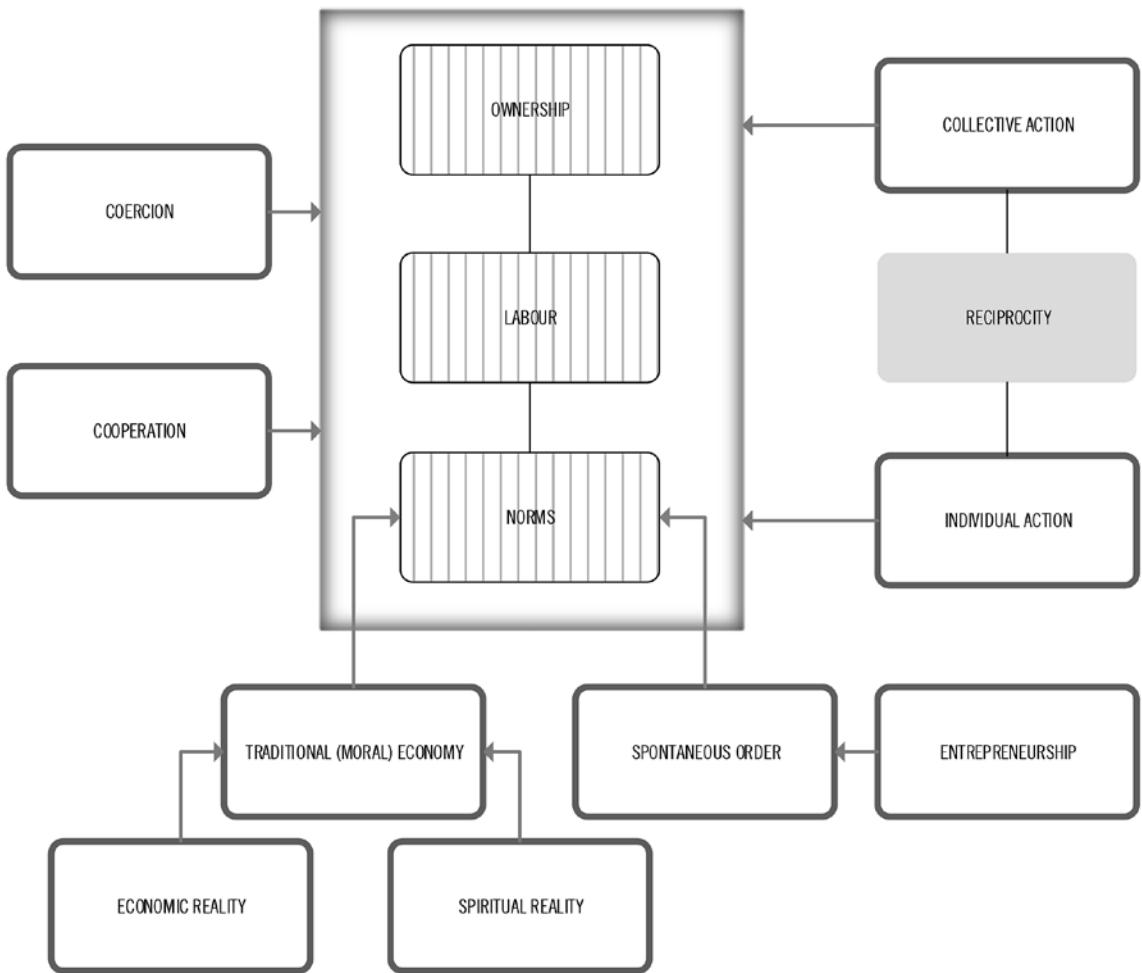

Figure 6. Responses to scarcity

7 schema. Stoka ekonomikoje

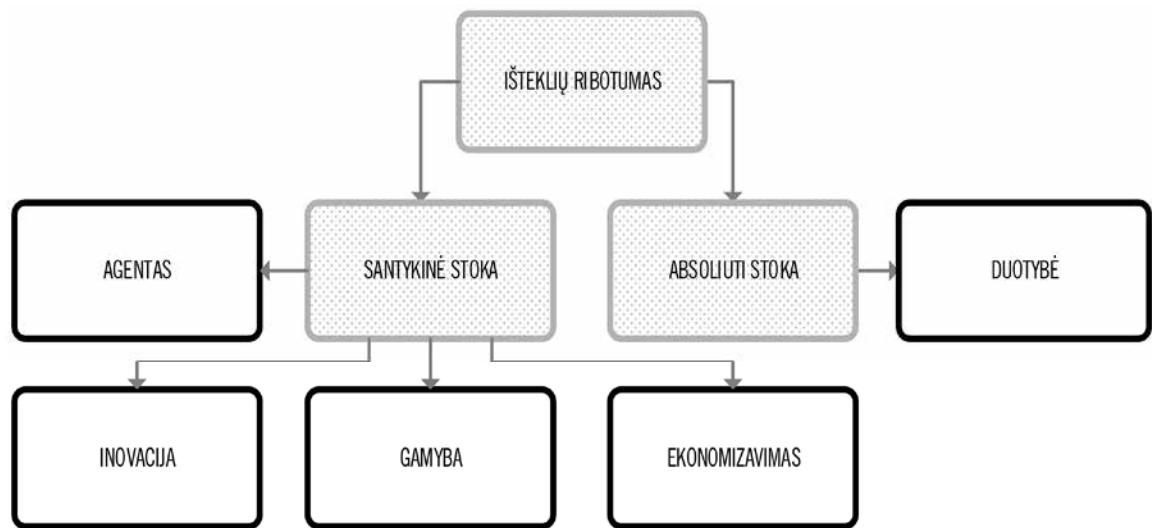
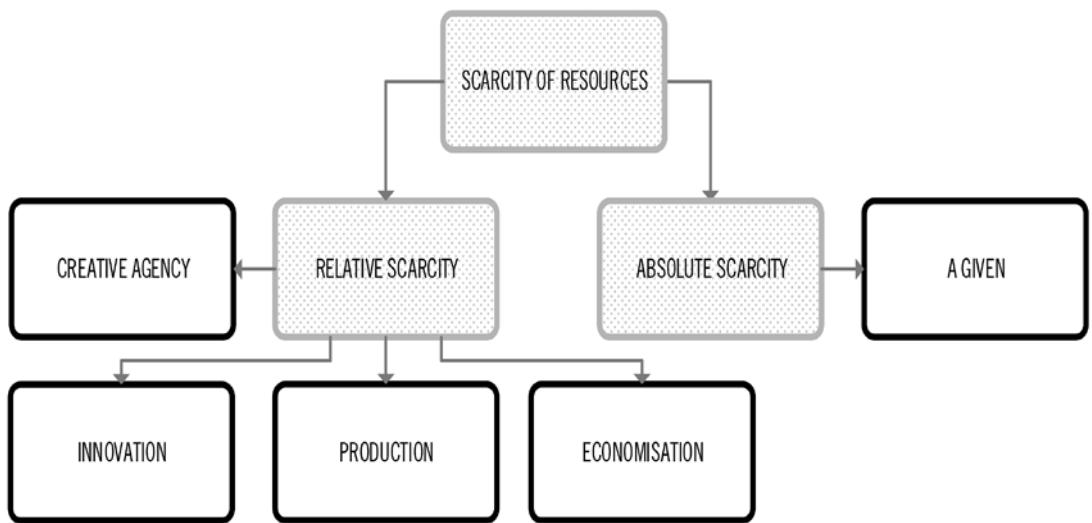

Figure 7. Scarcity in economics

8 schema. Stoka poreikių/norų kontekste

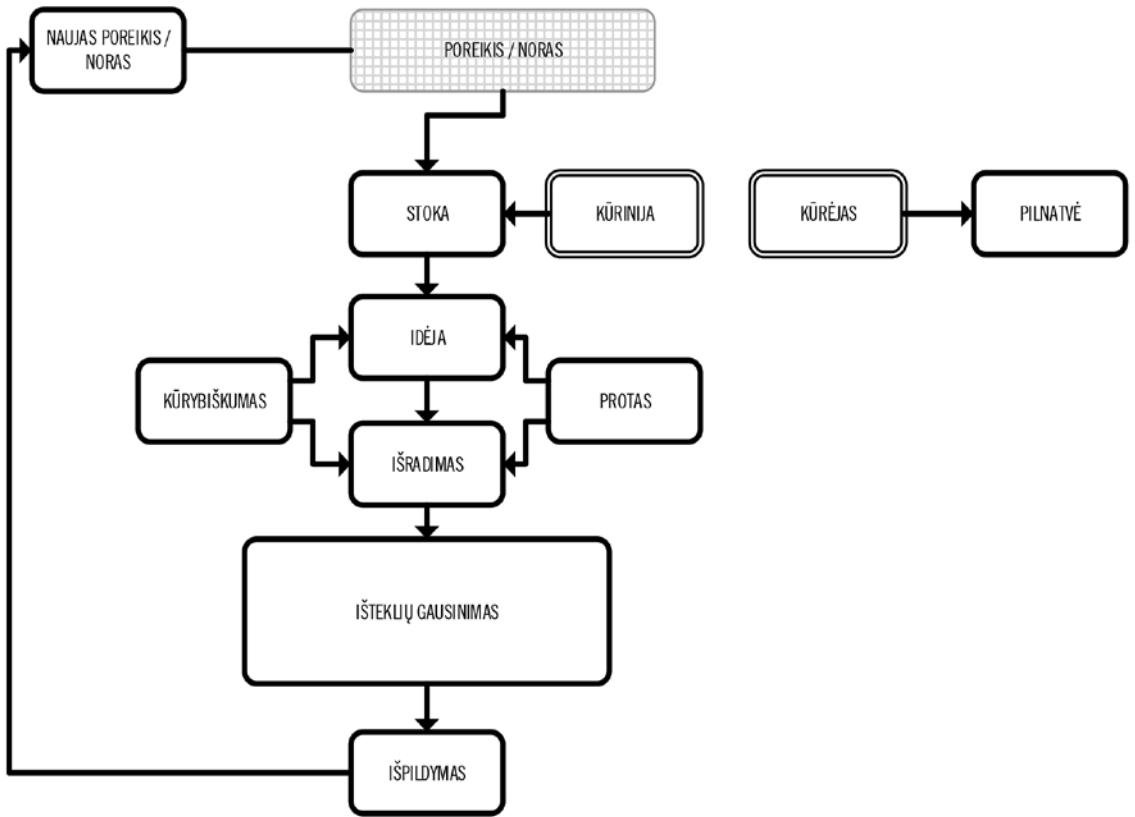

Figure 8. Scarcity in relation to needs and wants

